

РОЗВИТОК У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ТЕХНОЛОГІЯ” ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ

3. Любар О., Стельмахович М., Федоренко Д. *Історія української школи і педагогіки*. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2003. – 450 с.
4. Медвідь Л. *Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні*. – К.: Вікар, 2003. – 335 с.
5. Павенцький А. *Початок і розвій шкільництва на Русі*. – Львів, 1900 – 56 с.
6. Радул О. *Історія педагогіки України Х – XVII століть: Персоналії*. – К.: Основи, 2005. – 238 с.
7. Шевченко Т. *Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверти XVI – середини XVII ст.* – Львів: Свічадо, 2005. – 340 с.
8. Юрій Дрогобич: *До 500-річчя виходу першої друкованої книги вітчизняного автора: Бібліографічний покажчик / Уклад. Вавричин Г., Ісаєвич Я.* – Львів, 1983. – 64 с.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2010

УДК 378.147

Оксана Кудря, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики технологічної освіти
Полтавського державного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка

РОЗВИТОК У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ТЕХНОЛОГІЯ” ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ

У статті розглядаються особливості розвитку творчої активності студентів, спрямованої на засвоєння традицій народного декоративно-прикладного мистецтва (на прикладі килимарства).

Ключові слова: творча активність, пізнавальна активність, декоративно-прикладне мистецтво, килимарство, художній виріб.

В статье рассматриваются особенности развития творческой активности студентов, которая направлена на усвоение традиций народного декоративно-прикладного искусства (на примере ковроткачества).

Ключевые слова: творческая активность, познавательная активность, декоративно-прикладное искусство, художественное изделие.

Exploring features of student's creative activity formation, the target of which is mastering of folk decorative and applied arts custom (by example of carpet weaving).

Key words: creative activity, cognitive activity, decorative and applied arts, carpet weaving, art item.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення одним з пріоритетних напрямів освіти є художньо-естетичне виховання молоді засобами зображувального, декоративно-прикладного мистецтва та дизайну. У цій справі важливого значення набуває мистецтво, і, перш за все, народне декоративно-прикладне мистецтво, яке охоплює цілий комплекс художньо-естетичних відношень особистості до оточуючої дійсності, її перетворення в творчій діяльності.

Формування творчої особистості, здатної самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати нестандартні рішення в процесі продуктивної перетворювальної діяльності є однією з найбільш актуальних соціально-педагогічних проблем суспільного прогресу.

У сучасній науці проблема формування творчої активності особистості не є новою. Вона досліджувалась з різних точок зору в рамках філософії, етики, психології, педагогіки [1; 2; 4; 6]. Проте, незважаючи на значну кількість наукових

праць, що стосуються цієї проблеми, її аспекти стосовно формування творчих здібностей особистості в процесі вивчення килимарства як одного з видів декоративно-прикладного мистецтва залишаються малодослідженими, хоча мають вагоме значення в підготовці майбутніх учителів освітньої галузі “Технологія”.

Аналіз останніх досліджень. Проблема формування творчої активності і професійної підготовки студентів у процесі опанування декоративно-прикладного мистецтва і вивчення українських народних художніх ремесел знаходить відображення в багатьох дослідженнях. Зокрема, вплив народного мистецтва на розвиток особистості став предметом студій відомих науковців – О. Данченка, Д. Джоли, І. Зязюна, В. Лосюка, Д. Тхоржевського та ін. Проблеми вивчення студентською та учнівською молоддю декоративно-прикладного мистецтва присвятили свої дисертаційні дослідження Ю. Коломієць, В. Мусієнко, Л. Оршанський, В. Радкевич, Л. Савка та ін.

РОЗВИТОК У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ТЕХНОЛОГІЯ” ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ

Ефективність розвитку творчої активності особистості значною мірою пов'язана із з'ясуванням сутності творчого процесу, психологічних закономірностей його перебігу та педагогічних факторів впливу на творчий потенціал особистості. Цим вузловим питанням присвячено чимало праць. Психолого-педагогічна теорія розвитку творчих здібностей особистості відображена в дослідженнях Л. Виготського, І. Волощука, В. Моляко, Г. Костюка, О. Савченко, В. Сухомлинського, В. Паламарчука, Я. Пономарьова. Завдяки дослідженням зарубіжних науковців Дж. Гілфорда, Е. Торренса, Л. Холінгуорта з'ясовано структуру і зміст творчого потенціалу особистості.

Мета статті. Розкрити особливості розвитку творчої активності студентів, майбутніх учителів освітньої галузі “Технологія”, у процесі засвоєння традицій народного декоративно-прикладного мистецтва (на прикладі килимарства).

Основна частина. Вивчення підростаючим поколінням національної культури і народного мистецтва є однією з важливих проблем педагогіки. Протягом віків кращі традиції відшліфовувались і передавались із покоління в покоління як еталони краси, зразки смаку, національних особливостей, як частина культури народу. Краса предметів, якими користувалась людина в повсякденному житті, виховувала естетичний смак, активізувала оцінку прекрасного.

Вивчення народного мистецтва є засобом, який сприяє вирішенню професійних задач у сфері естетичного виховання і художньої освіти підростаючого покоління шляхом розвитку художньо-творчих уявлень, духовних потреб, уяви, навичок оцінювання витворів мистецтва. Зокрема, А. Блахат, М. Скурту [1; 6] зауважують, що основна цінність мистецтва полягає у його впливі на мислення людини як інструмент пізнавальної діяльності, на комунікативні якості як засіб духовного й ділового спілкування та на творчі здібності як основний засіб самореалізації.

Вивчення властивостей різних природних матеріалів, їх художньої обробки, а також підвищення професійної майстерності і творчого рівня в оволодінні технікою і технологією різних видів декоративного мистецтва мають бути взаємопов'язані, щоб забезпечити найбільш ефективні умови формування творчих здібностей молоді.

Оволодіння навичками й прийомами художньої обробки різних матеріалів підпорядковане головному завданню – втілити у матеріалі творчі задуми. Педагогічна наука розглядає художню

творчість як важливий засіб виховання і освіти, прилучення до культурних цінностей. Виховна цінність творчості полягає в тому, що, впливаючи одночасно на розум і почуття, вона організовує емоції, сприяє поглибленню і розвитку емоційно-моральної культури людини.

Навчальна діяльність студентів при вивченні килимарства як виду декоративно-прикладного мистецтва сприяє розвитку їх пізнавальної активності на різних її рівнях: найнижчий рівень – репродуктивно-наслідувальна активність; другий (середній) рівень – пошуково-виконавча активність; найвищий рівень – творча активність.

У навчальному процесі використовуються різні методи, як інформаційно-репродуктивні, так і творчі. Навчання килимарству здійснюється з урахуванням індивідуальних здібностей студентів на основі дидактичних принципів доступності, науковості, наочності. Важливо дотримуватися і дидактичного принципу від “простого до складного”. Наприклад, у процесі вивчення основ композиції від найпростіших мотивів поступово переходити до складніших, навчити студентів самостійно створювати з окремих елементів мотивів складні орнаментальні композиції.

Можливості освоєння композиції і художньо-виразних засобів у процесі вивчення декоративно-прикладного мистецтва в основному спираються на готовність студента до вирішення навчально-творчих завдань, на певний запас знань і навичок у сфері зображувального мистецтва (композиція, рисунок, кольорознавство, матеріалознавство), без яких просто неможливо приступити до формування творчої активності студента.

Заняття з килимарства проводяться після опанування студентами азів рисунку, кольорознавства, матеріалознавства та різних видів декоративно-прикладного мистецтва, як-то плетіння спицями та гачком, бісероплетіння, вишивка, лозоплетіння тощо, які входять до системи фахової підготовки майбутніх вчителів освітньої галузі “Технологія”. Під час навчання студенти засвоюють основи композиції, способи поєднання художньої форми з технологічними можливостями і властивостями матеріалу.

Здобуті знання про особливості композиції у декоративно-прикладному мистецтві органічно доповнюються і при вивченні килимарства. Саме на цих заняттях створюються сприятливі умови для розвитку у студентів прагнення самостійно вносити в орнаменти різні зміни і доповнення, намагатися створити новий варіант мотиву, а не відтворити копію.

Творчий підхід до створення орнаментального образу, декоративних зображень ґрунтується не

РОЗВИТОК У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ТЕХНОЛОГІЯ” ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ

лише на отриманих знаннях при вивченні предметів зображувального мистецтва, але і на враженнях, отриманих безпосередньо від спілкування з оточуючим середовищем. Тому на початковому етапі формування знань з даного виду діяльності досить важливим є правильне формулювання цільової настанови – відзначення об’єму матеріалу, що підлягає вивченню, його новизни, можливостей формування творчих здібностей у процесі перетворювальної діяльності. Практичне втілення орнаментальних композицій на матеріалі – необхідна умова при створенні художніх виробів. Саме в орнаментуванні проявляється почуття міри, естетичний смак студента.

Для успішної творчої діяльності важливо мати трудові навички, закріплені вправами, та вміння виконувати ту чи іншу дію. З цією метою на початку практичних робіт студенти виконують зразки різними техніками ткання. При відпрацюванні даних технік студенти тчуть на зразках різноманітні мотиви, наприклад, геометричні – при виконанні рахункових технік, рослинні – при виконанні нерахункової техніки “кругляння”.

У процесі навчальної діяльності при виконанні тренувальних робіт, коли студенти оволодівають робочими прийомами, технологічними операціями тощо, у них проявляється найнижчий рівень пізнавальної активності – репродуктивно-наслідувальна активність. Так, вони вчать працювати з основним і допоміжним килимовим устаткуванням та виконувати ряд робіт, зокрема, таких: снування основи, плетіння кіски, утворення чину, розміщення вирівнювальної смуги, виконання попередньої смуги, ткання килимового полотна, виконання кінцевої смуги, відокремлення виробу від кросен, обробка верхнього і нижнього краю виробу, кінцеве оздоблення виробу. У навчальному процесі студентам демонструють зразки різних технік ткання та зразки готових виробів, оскільки унаочнення занять робить процес навчання легким, цікавим, творчим, доступним.

Для репродуктивно-наслідувальної активності характерним є те, що в студентів досвід діяльності накопичується через співробітництво з викладачем на засадах репродуктивно-наслідувальної діяльності. Але, цю активність не можна вважати механічним слідуванням за зразком. У ній беруть участь і цілеспрямоване спостереження, і процеси аналізу послідовності дій, і відпрацювання складних операцій, і осмислення результатів діяльності, що є основою активного сприйняття пізнавальної діяльності.

Отже, в процесі тренувальних робіт студенти

набувають необхідних для виконання килима умінь і навичок. Це, як показує досвід роботи, позитивно впливає на якість майбутніх виробів.

Аналіз науково-теоретичної і методичної літератури, вивчення праць зі сфери народного декоративно-прикладного мистецтва України [3; 5; 7] показав, що найбільш ефективним у процесі формування художньо-творчої активності студентів є виготовлення безворсового килиму. За способом виготовлення даний тип килиму називається гладкий двобічний. Гладкі двобічні килими – це цупкі, товсті вовняні тканини полотняного переплетення. Двобічного ефекту малюнку домагаються завдяки кольоровій пряжі піткання, котра прокладається між нитками основи відповідно до рисунка, і щільно основу закриває. Ці килими є найбільш типові для України.

При доборі вищевказаного об’єкту праці для занять з килимарства враховувались такі критерії:

- можливість врахування регіональних особливостей при доборі кольорів та створенні композиції;

- можливість використання різних технік ткання, передбачених робочою програмою;

- посильність для виконання студентами та відповідність запланованим витратам часу на виконання практичного завдання;

- врахування індивідуальних особливостей студентів.

У творчому процесі виготовлення художніх виробів важливу роль відіграють пізнавальні процеси і потреби, зорове уявлення як дії, так і предмету діяльності, встановлення причинно-наслідкових зв’язків. Розвиток відчуттів і логічних процесів дає можливість сприймати предмети, що нас оточують, і явища у всій їх повноті. Зокрема, завдяки увазі людина виділяє найбільш важливий для розв’язання задачі, що виникла, об’єкт, а здатність сприймати, запам’ятовувати, аналізувати дає можливість творчо використовувати накопичені знання та уміння.

Творча діяльність передбачає розв’язання певних задач, і це досягається більшою мірою не простим сприйняттям, а на основі мисленевої діяльності, у результаті якої зі знань та умінь, які є наявними, робляться нові висновки [1; 2; 4].

Виготовлення килимів, власне, виконується студентами із застосуванням матеріалів та технологій що були вже ними вивчені під час виконання зразків. А творче спрямування діяльності полягає в тому, що кожним студентом індивідуально виконується технічний малюнок для відтворення задуму на килимовому полотні, що в подальшому визначає особливості вибору матеріалу на виріб та технології його виготовлення.

РОЗВИТОК У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ТЕХНОЛОГІЯ” ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ

У даному випадку студенти, на перший погляд, виступають виконавцями, оскільки завдання ставить викладач. Але характер навчального завдання вимагає від них аналітичної діяльності, інтелектуальної активності. Так, щоб визначитися із задумом майбутнього килима, студенти відвідують діючі виставки народного мистецтва, опрацьовують етнографічні джерела, літературу народознавчого спрямування, вивчають художні особливості українських килимів – килимові орнаменти, композиції килимів, колорит.

Пошуки самостійних шляхів розв’язання завдання, перегляд різних варіантів відривають студентів від зразка, дають простір для роздумів і про умови діяльності, і про свої можливості. Зокрема, для реалізації творчого задуму можуть бути використані не лише традиційні для килимарства матеріали, а саме – текстильні, але і намистини, пір’я, декоративні шнури, соломини. Отже, на даному етапі студенти проявляють пошуково-виконавчу активність – другий (середній) рівень пізнавальної активності.

Розвиток творчих здібностей особистості, як правомірно зазначає І. Волощук, вимагає “попередньої підготовки до творчої діяльності, яка полягає в умінні знаходити проблеми і формулювати на їх основі творчі задачі, володінні технікою розв’язання творчих задач та окремими прийомами продукування нестандартних ідей, здатності сконструювати на пошуку розв’язку свої інтелектуальні, фізичні й духовні сили та довести розв’язок задачі до логічного завершення” [3, 7].

У ході оволодіння художньою творчою діяльністю в студента в процесі вивчення килимарства складається особлива система організації чуттєво-вольового апарату: особливе бачення кольору, композиційне чуття, активне чи пасивне сприймання, низька чи висока емоційність на початковій стадії виконання килимарських робіт, організованість і т.д.

Як уже відмічалось вище, щоб викликати в студентів інтерес до творчості, прагнення виготовляти художні вироби, доцільним є їх ознайомлення з культурно-побутовими традиціями регіону в умовах експозицій краєзнавчого музею, музею етнографії та побуту у с. Пирогово та інших центрів національної культури, де вони матимуть змогу розглянути кращі килими та килимові вироби знаних народних майстрів.

Надзвичайний виховний потенціал матимуть зустрічі з майстрами мистецтв, адже вивчення методів роботи майстрів-прикладників позитивно впливає на формування художньо-творчої

активності студентів. Розв’язанню цього завдання сприятиме проведення екскурсії до одного з найвідоміших центрів килимарства – Решетилівки, Полтавської області. Відвідування Решетилівської фабрики художніх виробів дозволить продемонструвати розмаїття гладких (безворсових) шерстяних килимів з рослинним та геометричним орнаментом, що ткалися місцевими майстрами на верстатах та вручну, за зразком, частіше по пам’яті, ознайомитись з творчим доробком народного художника України Євгена Івановича Пилюгіна, народного художника України Леоніда Самойловича Товстухи, заслуженого майстра народної творчості України, лауреата Державної премії Т.Г. Шевченка, званої та шанованої у світі майстрині Надії Бабенко.

Творча активність як найвищий рівень пізнавальної активності проявляється в процесі створення нового, реконструкції вже відомого. Це розв’язок завдань, які характеризуються новизною, незвичністю, нетрадиційністю, складністю.

Спіраючись на сформовані раніше знання, уміння студенти розмірковують, аналізують і створюють у цілому новий об’єкт. Реалізація зазначеного є можливою при виконанні курсової роботи з декоративно-прикладної творчості.

Досвід роботи показує, що виконання даної курсової роботи має вагомий внесок у формування творчої активності студентів, оскільки її метою є закріплення та розширення отриманих ними в процесі опанування різних видів декоративно-прикладного мистецтва знань та навичок, формування умінь їх творчого використання у процесі створення виробів в умовах освоєння конструкцій і форм різноманітних предметів декоративного мистецтва. Це є важливим моментом у формуванні художніх здібностей майбутніх учителів технологічної освіти.

Висновки.

1. За своїм змістом формування творчої активності і художньої майстерності складається в процесі розвитку спеціальних знань, а також умінь і навичок, у яких реалізується досконале володіння художньо-технічними прийомами зображувальної діяльності з декоративно-прикладного мистецтва, на основі творчого зіставлення власного досвіду з досвідом майстрів, встановлення причинно-наслідкових зв’язків, перегляду нагромадженого з даного виду діяльності, наявних засобів, методів, бажання вдосконалити існуюче.

2. У процесі планомирного опанування килимарства як виду декоративно-прикладного

ТРУДОВА ПІДГОТОВКА УЧНІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ 20 – 30 рр. ХХ СТОЛІТТЯ

мистецтва, вивчення художніх особливостей українських килимів у студентів розвивається пізнавальна активність на різних її рівнях (репродуктивно-наслідувальна, пошуково-виконавча та творча активність), проявляється впевненість, накопичується досвід, реалізується можливість творити, відкривати нові художні прийоми і створювати художні витвори, формується здатність до самостійної творчої діяльності.

3. Творча активність як найвищий рівень пізнавальної активності проявляється у процесі створення нового, реконструкції вже відомого. Саме при виготовленні килимів діяльність студентів має творче спрямування.

1. Блахут А. Роль эстетического воспитания в развитии творческих способностей личности:

автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. филос. наук. – К., 1984. – 21 с.

2. Волощук І. Концептуальні засади розвитку творчих здібностей школярів // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – №3. – С. 4 – 9.

3. Ганжа П.О. Таємниці українського рукопису. – К.: Мистецтво, 1996. – 192 с.

4. Освітні технології: Навч.метод. посіб./ О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін; За ред. О.М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 255 с.

5. Основы художественного ремесла. Вышивка. Кружево. Худож. ткачество. Ручное ковроделие. Худож. роспись тканей. Практ. пособие для руководителей школьных кружков. Под ред. В.А. Барадулина и О.В. Танкус. – М.: Просвещение, 1978. – 255 с. с ил.

6. Скурту Н.П. Искусство и картина мира. – Кишинев. – М.: Знание, 1986. – 86 с.

7. Художні промисли України. – К.: Мистецтво, 1979. – 54 с.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2010

УДК 374.3

Олександр Белошицький, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
Інституту педагогіки АПН України,
м. Київ

ТРУДОВА ПІДГОТОВКА УЧНІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ 20 – 30 рр. ХХ СТОЛІТТЯ

З метою заміни репродуктивної діяльності на технічно-творчу, навчального предмету “Трудове навчання”, розглядається досвід трудової підготовки молоді, що навчається в 20 – 30-х рр. ХХ століття в Україні, як можливий варіант його екстрополяції.

Ключові слова: трудова підготовка учнів, технічна творчість, політехнізація, гурток.

С целью замены репродуктивной деятельности на технически-творческую, учебного предмета “Трудовое обучение”, рассматривается опыт трудовой подготовки учащейся молодежи 20 – 30 годов ХХ столетия в Украине, как возможный вариант его экстрополяции.

Ключевые слова: трудовая подготовка учеников, техническое творчество, политехнизация, кружок.

With a purpose to change pupils reproductive activities by a technical-creative in the subject “Labour Training” the experience of labour training for the students of the 20 – 30 th years of the XX th century in Ukraine as a possible variant of its dissemination is regarded in this article.

Key words: labour preparation of students, technical creation, group.

Постановка проблеми. Розбудова української державності висунула перед освітою багато питань. Серед них, якою повинна бути сучасна трудова підготовка спеціалістів технічної галузі? Пов’язано це з тим, що інтенсивний розвиток економіки, на сучасному рівні, повинен використовувати високотехнологічне виробництво. Це своєю чергою суттєво вплине на умови, засоби і характер трудової діяльності людини, висунувши поряд з якостями професіоналізму – розвинуті творчо-технічні здібності, які є стрижнем та рушієм економічного прогресу. Вони слугують і тим латентним потенціалом, що дозволяє

приймати робітнику креативне рішення. Зважаючи на це українська система трудової підготовки повинна, крім надання фахових знань, формувати і творчо-технічну особистість. За таких умов фізична праця, що обов’язково має пізнавальний компонент у свідомості суб’єкта, зайнятого фізичною працею, здібна вийти за межі схематизму тривалих повторень звичних операцій і формувати уявлення про більш досконалі засоби і продукти трудової діяльності.

Зазначене вказує, що сучасна трудова підготовка стає складним педагогічним процесом, що охоплює: навчання загально-технічних знань і розвиток творчо-технічних